

İmajoloji ve Dijitalleşme: Yeni Dönem Bireysel, Toplumsal ve Küresel İyi Oluşun Eleştirisi Üzerine Dokümantatif Nitel Bir Araştırma

Imagology and Digitalization: A Qualitative Documentary Study on the Critique of Individual, Social and Global Well-Being in the New Era

Emine ÇAY.

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (Yİ) (Tezli)
255438011@ogr.alanya.edu.tr
Antalya, Türkiye
Orcid no: 0009-0001-8182-1542

*Corresponder author: Alanya Alaaddin
Keykubat Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim
Enstitüsü/Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
(Yİ) (Tezli)
255438011@ogr.alanya.edu.tr
Antalya, Türkiye
Orcid no: 0009-0001-8182-1542

Abstract

This study examines the epistemological and ontological ruptures created by digital transformation at the levels of the individual, society, governance, and global relations, within the framework of the Imagology theory developed by Prof. Dr. Ali Öztürk in 2001. The research was conducted using qualitative document analysis, systematically reviewing academic literature, institutional policy documents, and secondary sources regarding contemporary artificial intelligence applications. These materials were analyzed through the core concepts of foam consciousness, virtuality, alienation of consciousness, and meta-epistemological crisis. The thematic and conceptual outcomes derived through document analysis (the study's findings) demonstrate that the dense and superficial flow of images generated by digital platforms transforms individual cognition (foam consciousness) and social identity construction (virtuality), laying the groundwork for legitimacy issues in governance practices where individuals—detached from their own lived experiences—become part of thinking, feeling, and decision-making processes through algorithmic images. Furthermore, it is argued that generative artificial intelligence and deepfake technologies erode trust in the veracity of information in global relations, leading to a meta-epistemological crisis. The study concludes with policy recommendations centered on algorithmic transparency, image literacy, and digital humanism, revealing that Imagology theory offers a novel analytical framework for analyzing governance and global relations problems, particularly the psychological crises of individuals in the digital age.

Keywords: Imagology, digital transformation, foam consciousness, virtuality, meta-epistemological crisis.

Özet

Bu çalışma, dijital dönüşümün bireyin toplum, yönetim ve küresel ilişkiler düzlemlerinde yarattığı epistemolojik ve ontolojik kırılmaları, Prof. Dr. Ali Öztürk'ün 2001'de geliştirdiği İmajoloji kuramı çerçevesinden incelemektedir. Araştırma nitel doküman analizi yöntemiyle yürütülmüş; akademik literatür, kurumsal politika metinleri ve güncel yapay zekâ uygulamalarına ilişkin ikincil kaynaklar sistematik biçimde taranarak köpük bilinç, sanalite, bilinç yabancılaşması ve meta-epistemolojik kriz kavramları temelinde çözümlenmiştir. Doküman analizinden elde edilen tematik ve kavramsal çözümlemeler (bulgular), dijital platformların ürettiği yoğun ve yüzeysel imge akışının bireysel bilişi (köpük bilinç) ve toplumsal kimlik inşasını (sanalite) dönüştürdüğünü; bireyin kendi deneyiminden kopup algoritmik imgelerle düşünme, hissetme ve karar verme süreçlerinin bir parçası olduğu yönetim pratiklerinde meşruiyet sorunlarına zemin hazırladığını göstermektedir. Ayrıca üretici yapay zekâ ve deepfake teknolojilerinin, küresel ilişkilerde bilginin doğruluğuna duyulan güveni aşındırarak meta-epistemolojik bir krize yol açtığı tartışılmaktadır. Çalışma, algoritmik şeffaflık, imge okuryazarlığı ve dijital hümanizm eksenli politika önerileriyle sonuçlanmakta; İmajoloji kuramının dijital çağın insanının psikolojik krizleri başta olmak üzere yönetim ve küresel ilişkiler sorunlarını çözümlemede özgün bir analitik çerçeve sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İmajoloji, dijital dönüşüm, köpük bilinç, sanalite, meta-epistemolojik kriz.

Received: 05/08/2026

Accepted: 26/08/2026

Published Online: 30/08/2026

Cite this article: Çay E. İmajoloji ve Dijitalleşme: Yeni Dönem Bireysel, Toplumsal ve Küresel İyi Oluşun Eleştirisi Üzerine Dokümantatif Nitel Bir Araştırma. Turkish J Health Sport. 2026;7:2:86-93. Doi: 10.29228/tjhealthsport.95691

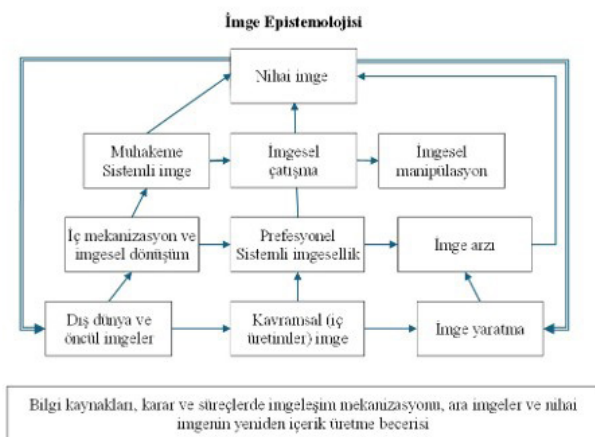

GİRİŞ

Dijital dönüşüm, 21. yüzyılın ikinci çeyreğinde artık yalnızca teknik bir altyapı değişimi olmaktan çıkmış; toplumsal ilişkileri, kamu yönetimi pratiklerini ve devletlerarası etkileşim biçimlerini baştan aşağı yeniden şekillendiren medeniyetsel bir dönüşüm sürecine dönüşmüştür. Yapay zekâ destekli içerik üretiminin, algoritmik karar alma sistemlerinin ve küresel ölçekte iç içe geçmiş platform ekonomilerinin yükselişi, klasik toplumsal kuram ve yönetim modellerinin açıklama kapasitesini zorlayan yeni bir gerçeklik rejimi doğurmaktadır (Zuboff, 2019; Srnicek, 2016). Bu bağlamda özellikle “gerçeklik”, “bilgi” ve “kimlik” kavramlarının dijital imgeler aracılığıyla yeniden inşa edilmesi, sosyal bilimler için hem kavramsal hem de metodolojik bir meydan okuma oluşturmaktadır.

Nitekim medeniyet kavramının temel bileşenleri incelendiğinde (Kutluer, 2003; Sulaiman, 2016), teknolojik dönüşümlerin salt araçsal değil, aynı zamanda değerler sistemini ve bilgi anlayışını da dönüştüren bütüncül süreçler olduğu görülmektedir. Bu çalışma, söz konusu meydan okumayı Prof. Dr. Ali Öztürk'ün Türkiye'de geliştirdiği ve entelektüel geleneğe kazandırdığı İmajoloji (imagology) kuramı (Kaya, 2026) ekseninde ele almayı amaçlamaktadır. Klasik Batılı imajoloji arayışları (örneğin farklı ülkelerde yapılmış imaj çalışmalarını bir araya getiren Beller ve Leerssen'in 2007 tarihli derlemesi) imgeyi öncelikle bir temsil ve algı meselesi olarak konumlandırır. Buna karşın Öztürk'ün (2001) geliştirdiği yaklaşım, imgeyi bilginin bizzat kendisi olarak ele alarak imge-bilgi-iktidar ilişkisini daha derin bir epistemolojik zemine taşır. Bu özgün çerçeve, dijital çağın en can alıcı sorunlarından biri olan “gerçekliğin imgeler aracılığıyla inşası” meselesini analiz etmek için elverişli bir kavramsal donanım sunmaktadır. Bu bağlamda Ali Öztürk'ün imge epistemolojisini sistemli hale getirdiği aşağıdaki diyagram dijital salgının anlaşılmasında imgesel izdüşümlerini izah etmesi bakımından son derece açıklayıcı olacağı aşikardır.

Şekil 1: İmge Epistemolojisi Diyagramı

Çalışmanın odaklandığı temel sorun şudur: Dijital dönüşüm sürecinde yoğunlaşan imge akışı, bireysel bilinç düzeyinden küresel yönetim mekanizmalarına kadar uzanan çok katmanlı bir etki alanı yaratmakta; ancak bu etkiler mevcut literatürde büyük ölçüde parçalı biçimde, yani ya salt psikolojik ya da salt siyasal-ekonomik düzlemde ele alınmaktadır. Bu çalışma, İmajoloji kuramının sunduğu dört temel kavram —köpük bilinç, sanalite, bilinç yabancılaşması ve meta-epistemolojik kriz (epistemik jet-lag) aracılığıyla bu parçalı görünümü bütünleştirici, disiplinlerarası bir çerçevede bir araya getirmeyi hedeflemektedir.

Bu bütünleştirici hedef, çalışmanın literatüre sunduğu özgün katkının da temelini oluşturmaktadır. Alanyazında dijitalleşmenin bireysel/bilişsel sonuçları çoğunlukla psikoloji ve bilişsel bilimler ekseninde (ör. dikkat süresi, kaygı, kimlik karmaşası), toplumsal/küresel sonuçları ise ayrı biçimde siyaset bilimi ve yönetim yazınında (ör. algoritmik iktidar, platform kapitalizmi, dijital egemenlik) ele alınmakta; bu iki eksen arasında sistematik bir kavramsal köprü nadiren kurulmaktadır. Bu çalışma, söz konusu parçalanmışlığı, Öztürk'ün (2001) İmajoloji kuramının dört katmanlı epistemolojik modelini —imge epistemolojisi, köpük bilinç, sanalite ve bilinç yabancılaşması ile meta-epistemolojik kriz düzlemlerini— tek bir analitik çerçevede işleterek aşmayı önermekte; böylece bireysel bilişten küresel yönetime uzanan çok katmanlı etkileri aynı kavramsal zeminde açıklama imkânı sunmaktadır. Bu bütünleştirici konumlanış, çalışmanın literatüre sunduğu temel özgün katkıyı oluşturmaktadır.

Çalışmanın başlığında yer alan “iyi oluş” kavramı bu çerçevede “dijital iyi oluş” (digital well-being) olarak kavramsallaştırılmaktadır: bireyin dijital imge akışı karşısında bilişsel dengesini koruyabilmesi, psiko-sosyal bütünlüğünü sürdürebilmesi ve algoritmik olarak dolayımlanmış imgeler karşısında otantik bir varoluş biçimini muhafaza edebilmesi. Dijital iyi oluş, yalnızca bireysel bir öznel refah meselesi değil; aynı zamanda toplumsal müzakere kapasitesinin, yönetim meşruiyetinin ve küresel ilişkilerde bilgiye duyulan güvenin sürdürülebilirliğiyle doğrudan ilişkili çok katmanlı bir olgu olarak ele alınmaktadır.

Bu doğrultuda çalışma üç temel araştırma sorusuna yanıt aramaktadır: (1) Dijital dönüşüm sürecinde yoğunlaşan imge akışı, toplumsal bilinç ve kimlik inşası süreçlerini imajolojik açıdan nasıl dönüştürmektedir? (2) Algoritmik imge üretimi ve dolaşımı, yönetim pratiklerinde meşruiyet ve şeffaflık sorunlarını hangi mekanizmalarla derinleştirmektedir? (3) Üretici yapay zekâ ve deepfake teknolojileri, küresel ilişkilerde bilginin güvenilirliğine ilişkin nasıl bir meta-epistemolojik kriz üretmektedir?

Çalışma bu sorulara yanıt aramak için nitel doküman analizi yöntemini benimsemekte (Bowen, 2009; Prior, 2003); akademik literatür, kurumsal politika metinleri [örneğin Avrupa Birliği

Dijital Hizmetler Yasası (European Parliament & Council of the European Union, 2022)] ve yapay zekâ uygulamalarına ilişkin güncel ikincil kaynakları İmajoloji kuramının kavramsal kategorileri temelinde sistematik biçimde çözümlemektedir. Makalenin geri kalanı şu şekilde yapılandırılmıştır: İkinci bölümde dijital dönüşümün toplum, yönetim ve küresel ilişkiler boyutlarına ilişkin literatür, İmajoloji kuramının temel kavramlarıyla ilişkilendirilerek sunulmaktadır. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ayrıntılandırılmakta; dördüncü bölümde bulgular imajolojik kavramlar temelinde tartışılmakta; beşinci bölümde ise çalışmanın bulgularından hareketle politika önerileri geliştirilmektedir.

Toplum, Yönetişim ve Küresel İlişkilerde Dijital Dönüşüm ile İmajoloji İlişkisi

Dijital Dönüşüm ve Toplumsal Yapının Dönüşümü

Dijitalleşme, analog bilgi ve deneyimlerin ikilik kod sistemine aktarılması sürecinden çok daha fazlasını ifade etmektedir (Negroponte, 1995). Castells'in (2000) "ağ toplumu" kavramsallaştırması, dijitalleşmeyle birlikte güç ve bilgi akışlarının dikey hiyerarşik yapılardan yatay ağ yapılarına kaydığını öne sürerek toplumsal örgütlenme biçimlerinin köklü biçimde değiştiğine işaret etmektedir. Bu dönüşüm, iletişim teknolojilerinin gelişim seyriyle de yakından ilişkilidir: Erken dönem bilgi işlem sistemlerinden (Ceruzzi, 2003) Web 2.0'ın katılımcı içerik üretim modeline (O'Reilly, 2005) uzanan tarihsel çizgi, bireyleri pasif bilgi alıcılarından aktif imge üreticilerine dönüştürmüştür. van Dijck'in (2013) "bağlantısallık kültürü" analizi, bu dönüşümün günlük yaşam pratiklerine, kimlik inşasına ve toplumsal ilişki örüntülerine nasıl nüfuz ettiğini göstermektedir.

Ancak bu dönüşümün toplumsal sonuçları çift yönlüdür. Bir yandan bilgiye erişimin demokratikleşmesi söz konusuysa, diğer yandan Putnam'ın (2000) "yalnız bowling" tezinde işaret ettiği türden bir toplumsal sermaye erozyonu ve topluluk bağlarının zayıflaması riski belirmektedir. Twenge (2017) ise sürekli bağlantılı olma halinin, özellikle genç kuşaklarda kaygı, kıyaslama ve kimlik karmaşası düzeylerini artırdığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, dijital dönüşümün salt teknik bir ilerleme değil, aynı zamanda derin bir toplumsal-psikolojik yeniden yapılanma süreci olduğunu göstermektedir. Ali Öztürk, dijitalleşme çağının ontolojik zeminini ışık ve kod fenomeni üzerinden kurmaktadır. Atomların baytlar ve bitler karşısında geri çekildiği bu yeni dönemin, insanlığa ve doğaya yönelik köklü müdahaleler ile yeni imkânlar kapısı araladığını savunan yazar, sanal ekolojide "çipleşen insan" olgusuna ve dijitalleşen bireyin macerasına ilişkin çok boyutlu tespitlerde bulunmaktadır (Öztürk, 2023).

Yönetişim ve Algoritmik İktidar

Dijital dönüşümün yönetim boyutu, esas olarak algoritmik sistemlerin kamusal karar alma süreçlerine nüfuz etmesiyle

şekillenmektedir. Zuboff'un (2019) "gözetim kapitalizmi" kavramsallaştırması, teknoloji şirketlerinin kullanıcı verisini bir sermaye biçimine dönüştürerek hem ekonomik hem de siyasal iktidar biçimlerini yeniden tanımladığını göstermektedir. Pasquale'in (2015) "kara kutu toplumu" analizi ise algoritmik sistemlerin kararlarının şeffaf olmayan doğasının demokratik hesap verebilirlik mekanizmalarını zayıflatığına dikkat çekmektedir. Srnicek'in (2016) "platform kapitalizmi" çerçevesi bu tartışmayı ekonomik boyutuyla derinleştirerek dijital araçların ekonomik değerin büyük bölümünü toplamasının, geleneksel düzenleyici kurumların müdahale kapasitesini aştığını öne sürmektedir.

"Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin Dijital Hizmetler Yasası (DSA) gibi düzenleyici girişimler (European Parliament & Council of the European Union, 2022), algoritmik şeffaflık ve platform sorumluluğu konusunda önemli adımlar olarak değerlendirilebilir; ancak küresel ölçekte standart bir yönetim çerçevesinin yokluğu düzenlemenin etkinliğini sınırlamaktadır (Gorwa, 2019). Pariser'in (2011) "filtre balonu" ve Sunstein'in (2017) "#Cumhuriyet" analizleri, algoritmik kişiselleştirmenin bireyleri kendi önyargılarını pekiştiren bilgi ortamlarına hapsederek kamusal müzakere zeminini aşındırdığını göstermektedir; bu durum yönetişimin meşruiyet temelini doğrudan ilgilendiren bir sorundur."

Küresel İlişkiler ve Dijital Egemenlik

Küresel ilişkiler düzleminde dijital dönüşüm, devletlerin ve uluslarüstü aktörlerin egemenlik, güvenlik ve etki alanı mücadelelerini yeni bir zemine taşımaktadır. Dijital altyapının büyük bölümünün az sayıda küresel teknoloji tekeli tarafından kontrol edilmesi (Zuboff, 2019), veri egemenliği ve dijital bağımlılık meselelerini uluslararası ilişkilerin merkezine yerleştirmektedir. Ritzer'in (1993) "McDonalddlaşma" tezinin dijital kültüre uyarlanması, platformların standart içerik formatları ve algoritmik görsel dilleri aracılığıyla kültürel çeşitliliği aşındırarak küresel bir kültürel homojenleşme baskısı yarattığını göstermektedir. Öztürk'ün (2019) Doğu-İslam ve Batı şehirlerini imajolojik açıdan karşılaştıran çalışması, medeniyetler arası imge farklılıklarının küresel algı ve ilişkiler üzerindeki etkisini somutlaştırmakta; bu karşılaştırmalı bakış, dijital çağda küresel imge akışının hangi medeniyet havzalarının imgelerini merkezileştirdiği sorusunu gündeme getirmektedir.

Bu homojenleşme baskısı aynı zamanda bir iktidar ve ideoloji meselesidir. Althusser'in (1971) ideolojik aygıtlar analizi ve Williamson'ın (1978) reklam çözümlemesi, imge sistemlerinin yalnızca bilgi değil aynı zamanda egemen değerler ve çıkarlar aktardığını göstermektedir; bu çerçeve küresel medya ve platform ekosistemlerinin kimin imgelerini, kimin bakış açısını görünür kıldığı sorusunu gündeme getirmektedir. Hall'un (1997) temsil analizi de bu tartışmaya, imgelerin anlam üretiminde nötr olmadığını, aksine güç ilişkilerini yeniden ürettiğini ekleyerek katkı sunmaktadır.

İmajoloji Kuramı: Temel Kavramlar

Öztürk'ün (2001, 2008, 2013) geliştirdiği İmajoloji kuramı, yukarıda özetlenen toplumsal, siyasal ve küresel dönüşümleri bütünleştirici bir epistemolojik çerçevede ele almayı mümkün kılmaktadır. Öztürk imgeyi anlam ve bilginin bizzat kendisi olarak konumlandırmakta; bu sayede imaj-bilgi-iktidar üçlüsünü tek bir analitik çerçevede birleştirmektedir. Kuramın dört temel kavramı, çalışmanın bulgular bölümünde ayrıntılı biçimde tartışılacak olan analitik çerçeveyi oluşturmaktadır.

Köpük bilinç (Öztürk, 2001, 2023), yoğun ve yüzeysel imge akışının bireysel bilişte yarattığı derinliksizleşme halini; Peter Sloterdijk'in (2004) "köpük" metaforundan beslenen ancak onu epistemolojik bir düzleme taşıyan özgün bir kavramdır. Sanalite (Öztürk, 2001, 2020), Baudrillard'ın (1994) simülakr kavramıyla akraba olmakla birlikte, dijital bağlamda kimlik inşası ve toplumsal tanınma arayışının yaşandığı yapay varoluş alanlarını tanımlamaktadır. Bilinç yabancılaştırması (Öztürk, 2001), Marx'ın (1993) emek yabancılaştırması analizini imgeler düzeyine taşıyarak bireyin kendi deneyiminden kopup algoritmik imgelerle düşünmeye başlaması sürecini kavramsallaştırmaktadır. Meta-epistemolojik kriz (Öztürk, 2001, 2018) ise bilginin kaynağına, üretim koşullarına ve güvenilirliğine ilişkin sistemik bir güven bunalımını ifade etmektedir. Bu dört kavram, aşağıda sunulacak bulgular bölümünde sırasıyla toplum, yönetim ve küresel ilişkiler düzlemleriyle ilişkilendirilerek derinlemesine tartışılacaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, dijital dönüşümün toplum, yönetim ve küresel ilişkiler boyutlarını İmajoloji kuramı çerçevesinde çözümlemeyi amaçladığından nitel doküman analizi (qualitative document analysis) deseninde tasarlanmıştır. Kavramsal ve kuramsal nitelikli bu çalışmada insan katılımcılardan doğrudan veri toplanmamış; bunun yerine önceden üretilmiş, kamuya açık akademik ve kurumsal metinler birincil veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Doküman analizi, özellikle yeni ve hızla değişen olguları (yapay zekâ, deepfake, algoritmik yönetim gibi) kavramsal düzeyde anlamlandırmayı amaçlayan çalışmalarda yaygın biçimde kullanılan, güvenilirliği kanıtlanmış bir nitel araştırma yöntemidir (Bowen, 2009; Yıldırım & Şimşek, 2021).

Veri Kaynağı (Doküman Grubu)

Araştırmanın doküman grubunu üç kategori oluşturmaktadır: (1) İmajoloji kuramına ilişkin Öztürk'ün (2001, 2008, 2013, 2018, 2019, 2020, 2023, 2024) özgün akademik yayınları; (2) dijital dönüşüm, yönetim ve küresel ilişkiler alanında referans niteliğindeki akademik eserler (ör. Zuboff, 2019; Castells, 2000; Srnicek, 2016; Pasquale, 2015); (3) kurumsal politika metinleri (Avrupa Birliği Dijital Hizmetler Yasası

gibi) ve üretici yapay zekâ teknolojilerine ilişkin güncel ikincil kaynaklar. Dokümanların seçiminde amaçlı örnekleme (purposive sampling) stratejisi izlenmiş; çalışmanın araştırma sorularıyla doğrudan ilişkili, alanında tanınmışlığı ve kuramsal katkısı yüksek eserler tercih edilmiştir.

Şeffaflık ilkesi gereği doküman tarama süreci somut biçimde raporlanmaktadır: tarama Web of Science (WoS), Scopus, TR Dizin ve Google Scholar veri tabanları üzerinden, 2000–2025 yıl aralığını kapsayacak biçimde gerçekleştirilmiştir. Dahil etme kriterleri arasında İmajoloji kuramı, dijitalleşme, algoritmik yönetim, yapay zekâ ve küresel ilişkiler temalarıyla doğrudan ilişkili olma ile hakemli/akademik ya da resmi kurumsal nitelik taşıma yer almakta; konuyla yalnızca dolaylı ilişkili, hakemsiz veya erişime kapalı kaynaklar dışlanmıştır. Bu süreç sonunda toplam 42 doküman (N=42) analiz kapsamına alınmıştır: 14 İmajoloji kuramına ilişkin temel metin, 21 dijitalleşme ve yönetim çalışması ve 7 uluslararası politika metni.

Veri Toplama ve Analiz Süreci

Veri toplama süreci, ilgili dokümanların sistematik biçimde taranması ve İmajoloji kuramının dört temel kavramı (köpük bilinç, sanalite, bilinç yabancılaştırması, meta-epistemolojik kriz) temel alınarak önceden belirlenen kodlama kategorilerine göre düzenlenmesi biçiminde yürütülmüştür. Analiz sürecinde tematik içerik analizi tekniği kullanılmış; her doküman bu dört kavramsal kategoriyle ilişkisi bakımından değerlendirilmiş ve toplum, yönetim, küresel ilişkiler eksenlerinde çapraz okumaya tabi tutulmuştur. Analizin güvenilirliğini artırmak amacıyla kaynak çeşitlendirmesi (veri triangülasyonu) ilkesi benimsenmiş; bulguların yalnızca tek bir kaynak veya bakış açısına dayanmaması için farklı disiplinlerden (sosyoloji, medya çalışmaları, siyaset bilimi, felsefe) ve farklı doküman türlerinden (akademik makale, kitap, politika metni) yararlanılmıştır.

Çalışmanın kavramsal/kuramsal ve doküman analizine dayalı niteliği gereği, metin genelinde kullanılan "bulgular" ifadesi, ampirik anlamda birincil veriden elde edilen istatistiksel sonuçları değil; sistematik kodlama yoluyla ulaşılan tematik ve kavramsal çözümlemeleri karşılamaktadır.

Dijitalleşmenin İmajolojik Katmanları: Üç Ana Eksen

Dijitalleşme olgusunun İmajoloji kuramı çerçevesinde açıklanması birbiriyle ilişkili çeşitli katmanlar içermektedir. Bu katmanlardan ilki epistemolojik yönelimler ve bu yönelimlere bağlı kavramsal tanımlamalardır; söz konusu tanımlamalar insanın bilgiyi nasıl ürettiğine dair ilişki ağını yansıtmaktadır. Bu çalışmada oluşturulan temalar çok boyutlu bir yapı sergilemekle birlikte, analiz sürecinde üç ana eksen öne çıkarılmıştır.

Epistemolojik Dönüşüm

Birinci eksen, öncelikle 2001’de İmajoloji’de daha sonra ise diğer makalelerinde örneğin Öztürk’ün (2020) “The Digi-Image Age and the Issue of Genericization of Truth in the Context of Comparative Religion” [Diji-İmge Çağı ve Karşılaştırmalı Din Bağlamında Gerçeğin Jenerikleşmesi Sorunu] başlıklı çalışmasında ortaya koyduğu imajolojik yaklaşım çerçevesinde imge epistemolojisine dayanmaktadır. Bu eksen de bilginin dijitalleşme ile birlikte nasıl yeni bir şekil aldığı; bilginin jenerikleşmesi, köpükleşmesi, yeni etki biçimlerinin meydana gelmesi ve yeni önyargıların inşası gibi süreçleri örgütleyen tanımlayıcılar analiz edilmektedir.

Psiko-Sosyo-Kültürel ve Politik Dönüşüm

İkinci eksen, imge epistemolojisindeki bu dönüşümün dijitalleşme ve yapay zekâ ile birleşerek insan psikolojisinden küresel boyuta, medeniyetlerin anlaşılmasından yeniden inşasına, eğitimden politik düzleme kadar uzanan etkilerini ele almaktadır. Bu bağlamda söz konusu yaklaşım; alt boyutlarında barındırdığı özgün kavramsallaştırmalar aracılığıyla, dijitalleşmenin dolaylı olarak biçimlendirdiği yeni ekosistemlere işaret etmektedir. Örneğin Öztürk vd. (2025) gündeme getirdiği özgün tekliflerden biri de pet-based family (evcil hayvan temelli aile) modelidir; bu model dijitalleşmenin artışıyla birlikte yeni bir boyut kazanmış özgün bir tanımlamadır.

İnsanın Dönüşümü: Yeni İnsan Biçimleri

Üçüncü eksen, alanyazında henüz yeterince ele alınmamış ancak oldukça özgün olan bir iddiaya, yeni insan biçimlerinin ve modellerinin ortaya çıktığı savına odaklanmaktadır. Öztürk (2022), homo nanus, homo dijitalüs ve homo postmodernus gibi tanımlamalarla insanın dijital çağda nasıl şekillendiğini ve yeni bir insan modelinin nasıl ortaya çıktığını ortaya koymaktadır.

Bu üç eksen de oluşturulan temalar, bir yandan Öztürk’ün (2023) kendi geliştirmiş olduğu imajolojik desenden, diğer yandan olgusal alanın tespiti ve sınırlarının belirlenmesi açısından fenomenolojik desenden yararlanılarak inşa edilmiştir (Neubauer, Witkop, & Varpio, 2019).

Sınırlılıklar

Çalışmanın en temel sınırlılığı, kavramsal ve kuramsal bir nitelik taşıması sebebiyle birincil ampirik verilere (anket, görüşme, gözlem) dayanmamasıdır. Bu durum, bulguların istatistiksel genellenebilirliğinden ziyade açıklayıcı, çözümleyici ve kuram geliştirici boyutunu ön plana çıkarmaktadır. İleride yapılacak araştırmaların, bu çalışmada geliştirilen imajolojik çerçeveyi nicel veya karma yöntemli ampirik araştırmalarla sınaması önerilmektedir.

Diğer taraftan, Ali Öztürk’ün dijitalleşmeyi psikoloji bilimi ekseninde ele alarak bilinç, yarı bilinç ve bilinçdışı katmanları üzerinden geliştirdiği sistemli izahlar ile kuramsal

külliyatındaki kapsamlı diğer boyutlar araştırmanın odağı gereği çalışmaya tam olarak yansıtılamamıştır. Bu bağlamda; medya, reklam, iletişim ve siyasal alanın dönüşümü, mahremiyetin yeniden biçimleniş ve teşhirciliğin değişen doğası —modern insanın gözetleyici (röntgenci) konumundan postmodern insanın kendini sergileyen (striptizci) konumuna evrilmesi— gibi alt temalar ile din, kültür, gelenek ve değerlerin imge-jenerik araçsallaştırılması ve vitrinleştirilmesine dair çok yönlü kavramsallaştırmalar bu çalışmanın sınırları dışında tutulmuştur. Benzer şekilde, dijital çağın sunduğu yeni imkânlar çerçevesinde beliren tüm özgün tanımlamalara değinilememiş olup söz konusu boyutların gelecek çalışmalarda müstakil olarak incelenmesi araştırmanın kuramsal derinliğine katkı sağlayacaktır.

KURAMSAL ÇÖZÜMLEME VE BULGULAR

Köpük Bilinç ve Toplumsal Yüzeyselleşme

Analiz edilen dokümanlar, dijital platformların algoritmik yapısının bireyleri sürekli yeni içerik akışına maruz bırakarak derin, odaklı ve sürdürülebilir düşünceleri güçleştirdiğini ortaya koymaktadır (Carr, 2010). Bu durum, Öztürk’ün (2001, 2023) “köpük bilinç” kavramıyla tanımladığı; kalıcı olmayan bilgi yapıları, yüzeysel anlam üretimi ve giderek kısalan dikkat sürelerinin egemen olduğu bir bilişsel halin toplumsal düzeyde yaygınlaşmasına işaret etmektedir.

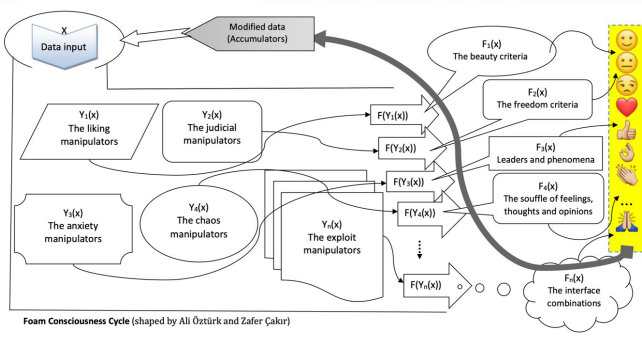
Kutsal metinlerden fen bilimlerine değin kullanılan hem fenomenolojik hem de metaforik bir kavramsal enstrüman olarak köpük metaforu (Sloterdijk, 2004), imajolojik çerçevede salt bireysel bir dikkat yitimi değil, toplumsal müzakere kapasitesini aşındıran yapısal bir olgu biçiminde ele alınmaktadır.

Toplumsal düzeyde bu yüzeyselleşmenin en somut sonucu Putnam’ın (2000) kavramsallaştırdığı toplumsal sermaye erozyonuyla örtüşürken; Öztürk’ün bireysel bilincin maruz kaldığı sistemli dönüşüme ilişkin tespitleri doğrultusunda, toplumsal gerçekliğin hızlı tüketilen imgeler üzerinden indirgemeci temsil edilmesi (Hall, 1997) yurttaşların bilgiye dayalı ve sürdürülebilir bir kamusal tutum geliştirmesini zorlaştırmaktadır. Bu bulgu, dijital dönüşümün yönetim boyutuyla da doğrudan ilişkilidir: Köpük bilincin egemen olduğu bir kamusal alanda, karmaşık politika tartışmalarının indirgemeci sloganlara ve viral imgelere dönüşmesi riski artmaktadır.

Bu bağlamda Öztürk’ün dijital manipülasyona ilişkin tespitleri de köpük bilinç olgusunun somutlaşmasına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Dijital manipülasyon; bir olguyu küçültmek, abartmak, yeniden içeriklendirmek, değiştirmek, baskılamak, farklı zeminlerde sunmak ve çeşitli araçlarla imajize etmek gibi Öztürk’ün (2001) İmajoloji kuramında tanımladığı kategorik olarak birbirinden ayrılan özgün bağlamlar üzerinden işlemektedir.

Söz konusu kategorilerin her biri, imge rejimlerini ve dijital mecraayı çözümleme noktasında müstakil bir çalışma konusu oluşturacak kuramsal zenginliğe sahiptir (Öztürk, 2001, 2023). Özetle bu manipülasyon biçimleri, bir olgunun mahiyetini, ölçüsünü, bileşenlerini, öznelere ve ilişkilerini zedelemesi bakımından ortak bir yapısal işleve sahiptir. Köpük bilinç döngüsünün kavramsal mimarisi; veri girdisinden dijital arayüz etkileşimlerine kadar uzanan çok katmanlı yapısıyla Öztürk ve Çakır (2023) tarafından modellenerek diyagramda sunulmuştur.

Şekil 2: Köpük Bilinç Döngüsü (Foam Consciousness Cycle)

Söz konusu diyagramda açıkça görüldüğü üzere; yeni bilgi biçimleri ve bireysel bilincin inşa süreçleri, maruz kalınan karmaşık taarruzlar vasıtasıyla döngüsel bir biçimde manipülasyona uğramakta ve çarpıtılmaktadır.

Sanalite: Dijital Kimlik, Temsil ve Küresel Diji-Topluluklar

İkincibulgukümesisanalitekavramıetrafındaşekillenmektedir. Öztürk'ün (2001, 2020) "Siber Küresel" çalışmasında geliştirdiği "diji-topluluklar" kavramsallaştırması, Baudrillard'ın (1994) simülakr kuramıyla akraba olmakla birlikte, dijital kimliklerin artık yalnızca bir temsil biçimi değil, bizzat bir varoluş alanı hâline geldiğini öne sürmektedir. Turkle'in (1995) erken dönem araştırmaları da bu gözlemi desteklemekte; bireylerin ekran üzerindeki yaşamlarının giderek fiziksel yaşamlarıyla eşdeğer bir gerçeklik statüsü kazandığını göstermektedir.

Bu bulgunun küresel ilişkiler boyutundaki yansıması, ulusal ve kültürel kimliklerin dijital platformlar üzerinden yeniden inşa edilme biçiminde görülmektedir. Ritzer'in (1993) "McDonalddlaşma" tezinin dijital kültüre uyarlanması, platformların standart görsel dilleri aracılığıyla yerel kültürel imgelerin küresel bir ortak paydaya doğru homojenleştiğini göstermektedir. Bu durum, sanalitenin yalnızca bireysel bir kimlik meselesi olmadığını, aynı zamanda küresel kültürel güç dengelerini de etkileyen bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Twenge'nin (2017) bulguları ise bu sürecin özellikle genç kuşaklarda kaygı, kıyaslama ve kimlik karmaşasına yol açtığını, dolayısıyla sanalitenin ruh sağlığı boyutunun toplumsal politikalar açısından da önemli olduğunu göstermektedir. Özellikle Öztürk'ün (2001) İmajoloji kuramı çerçevesinde temellendirdiği "araçsallaştırma metafiziği", klasik sosyal

bilimler teorisine özgün bir imkân sunmaktadır. Nitekim yazar; insanın insanla ve insanın doğayla olan ilişkisine ek olarak, insanın kendi ürettikleriyle kurduğu ilişkiyi de kritik bir boyut biçiminde sürece dâhil eder. Bu ilişkinin bireysel, toplumsal ve küresel dönüşüm üzerindeki belirleyici rolüne işaret eden Öztürk (2001, 2023b), "sanal ekoloji" kavramsallaştırmasını ve buna bağlı kuramsal prensipleri literatüre kazandırmıştır.

Bilinç Yabancılaşması: Bireysel Deneyimden Algoritmik İmgeye

Üçüncü bulgu, "bilinç yabancılaşması" kavramı ekseninde, bireyin gerçeklik algısını —özellikle dijital çağda— kendi öznel yaşantısı, birikimsel toplumsal deneyimleri ve değer sistemleri yerine; baskıcı, ısrarcı, denetim dışı ve profesyonelce kurgulanmış dış kaynaklı imgeler üzerinden inşa etme sürecine odaklanmaktadır (Öztürk, 2001). Çeşitli yabancılaşma kuramlarını eleştirel bir çözümlemeye tabi tutan yazar; bütüncül ve dönemsel olarak farklılaşan yabancılaşma modellerini "imajist yabancılaşma kuramı" bağlamında yeniden formüle etmektedir. Bu doğrultuda, örneğin Marx'ın (1993) emek yabancılaşması analizinin imgeler düzeyine taşınmasıyla geliştirilen bu kavram, Erikson'ın (1968) kimlik gelişimi kuramıyla birlikte okunduğunda, özellikle kimlik inşası sürecinin kritik evrelerinde bireyin sağlıklı bir benlik algısı geliştirmesini güçleştiren bir risk faktörü olarak belirmektedir.

Bu bulgunun yönetim boyutundaki yansıması, algoritmik önerme sistemlerinin yarattığı "yankı odaları" ve "filtre balonları" (Pariser, 2011; Sunstein, 2017) aracılığıyla somutlaşmaktadır. Bireyler kendi doğrudan deneyimlerinden değil, algoritmaların kişiselleştirdiği imge ve bilgi akışlarından hareketle siyasal tercihler oluşturduğunda, demokratik müzakerenin temel varsayımı olan "bilgilendirilmiş yurttaş" idealinin aşıldığı görülmektedir. Bu durum, yönetim kurumlarının meşruiyetini, yalnızca prosedürel değil epistemik bir zeminde de sorgulanır kılmaktadır.

Meta-Epistemolojik Kriz: Yapay Zekâ, Deepfake ve Küresel Yönetimde Gerçeklik Erozyonu

Dördüncü ve en kritik bulgu kümesi, meta-epistemolojik kriz kavramı etrafında şekillenmektedir. Öztürk'ün (2001, 2018) bilginin kaynağına ve güvenilirliğine ilişkin sistemik güven bunalımı olarak tanımladığı bu olgu, üretici yapay zekâ teknolojilerinin (deepfake, görüntü üreten yapay zekâ modelleri) yaygınlaşmasıyla somut bir küresel yönetim sorunu hâline gelme potansiyeli taşımaktadır. Artık yalnızca mevcut imgelerin manipülasyonu değil, hiç var olmamış kişi, olay ve söylemlerin son derece gerçekçi biçimde üretilmesi mümkün hâle gelmiştir.

Bu gelişmenin küresel ilişkiler açısından sonuçları özellikle dikkat çekicidir: Sahte video ve ses içerikleri, seçim süreçlerini,

diplomatik ilişkileri ve uluslararası kriz yönetimini manipüle etme potansiyeli taşımaktadır. Pasquale'in (2015) "kara kutu toplumu" analiziyle birlikte düşünüldüğünde, algoritmik sistemlerin şeffaf olmayan doğası bu manipülasyonların tespit edilmesini ve hesap verebilirliğin sağlanmasını daha da güçleştirmektedir. Avrupa Birliği'nin Dijital Hizmetler Yasası gibi düzenleyici girişimler bu krize kısmi bir yanıt oluştursa da küresel ölçekte koordineli bir yönetim çerçevesinin yokluğu, meta-epistemolojik krizin uluslararası ilişkilerde güven ve istikrarı tehdit eden bir boyuta ulaşmasına zemin hazırlamaktadır (Morozov, 2011). Nitekim Öztürk'ün (2024) Batı-dışı toplumlar da Batı'nın siyasal dış güçlerine ilişkin algı ve kaygıları ele alan çalışması, meta-epistemolojik krizin yalnızca teknik bir doğrulama sorunu olmadığını, aynı zamanda küresel güç asimetrisini de yansıttığını göstermektedir. Ayrıca çalışmada, toplumsal ve küresel boyutların yanı sıra dijital çağın imgeler aracılığıyla insan psikolojisine —özellikle duyum, algı, tutum, düşünce, davranış, hissediş ve beğeni gibi duyuşsal ve bilişsel merkezlere— yönelik gerçekleştirdiği çok yönlü, sistemli ve kaotik müdahale kapasitesi, bireyin tüm yapılanma süreçleri bağlamında kapsamlı biçimde analiz edilmiştir.

İki veya daha fazla matematiksel zamanın karşılaşması ve etkileşimi, standart zaman dinamiklerinden bağımsız, özgün bir "arayüzel zaman dinamiği" meydana getirmektedir. Öztürk (2025) tarafından kavramsallaştırılan bu yaklaşım; zamanı yalnızca hıza bağlı büzüşme ya da genişleme süreçleriyle sınırlandırmamakta, aksine söz konusu etkileşimden doğan kendine has matematiksel bir zamansal topolojiye işaret etmektedir. Yazar, sosyalbilimsel düzlemin ötesine geçerek özgün matematiksel formülasyonlar vasıtasıyla kuramsallaştırdığı bu hipotez ile Görelilik Kuramı'nın dayandığı zaman büzüşmesi ve Kuantum Fiziği'nin parçacıklar arası etkileşime dayalı zaman tanımlamalarının ötesinde, günümüz yapay zekâ ve dijital platform altyapılarını biçimlendirecek yeni bir zamansal boyut sunmaktadır. Dolayısıyla Öztürk'ün (2025) ortaya koyduğu bu teorik projeksiyon, gelecekte fen bilimleri, matematik ve teorik fizik alanlarında da derinlemesine tartışılması gereken disiplinlerarası yeni bir inceleme sahası açmaktadır.

Bu dört bulgu kümesi bir arada değerlendirildiğinde, çalışmanın başlangıçta ortaya koyduğu bütünleştirici iddia somutlaşmaktadır: köpük bilinç, sanalite, bilinç yabancılaşması ve meta-epistemolojik kriz kavramları, dijitalleşmenin bireysel bilişten küresel yönetime uzanan etkilerini parçalı biçimde değil, tek bir imajolojik epistemoloji ekseninde açıklamaktadır. Bu bütünleştirici okuma, aynı zamanda "dijital iyi oluşun" çok katmanlı doğasını da görünür kılmaktadır: bireysel bilişsel dengenin (köpük bilinçten etkilenme düzeyi), psiko-sosyal bütünlüğün (sanalite ve bilinç yabancılaşması karşısındaki kırılabilirlik) ve otantik varoluşun (meta-epistemolojik krize karşı dayanıklılık) birbirine bağlı olduğu; birindeki aşınmanın diğerlerini de etkileme potansiyeli taşıdığı görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, dijital dönüşümün toplum, yönetim ve küresel ilişkiler düzlemlerinde yarattığı dönüşümleri, Prof. Dr. Ali Öztürk'ün geliştirdiği İmajoloji kuramının dört temel kavramı —köpük bilinç, sanalite, bilinç yabancılaşması ve meta-epistemolojik kriz— aracılığıyla bütünleştirici bir çerçevede ele almıştır. Bulgular, dijital imge akışının yoğunlaşmasının yalnızca bireysel bilişsel bir mesele olmadığını, aynı zamanda toplumsal müzakere kapasitesini, yönetim mekanizmalarının meşruiyetini ve küresel ilişkilerde bilginin güvenilirliğini de derinden etkileyen çok katmanlı bir olgu olduğunu göstermektedir.

Bu çok katmanlı olgu, çalışmanın odağındaki "dijital iyi oluş" kavramıyla doğrudan ilişkilidir: bireyin bilişsel dengesini, psiko-sosyal bütünlüğünü ve otantik varoluşunu koruyabilmesi yalnızca bireysel bir tercih meselesi değil; toplumsal, kurumsal ve küresel düzeydeki imajolojik dinamiklerin de şekillendirdiği ortak bir sorumluluk alanı olarak değerlendirilmelidir.

Çalışmanın bulgularından hareketle üç düzeyde politika önerisi geliştirilebilir. Bireysel/egitimsel düzeyde, imge okuryazarlığının müfredatlara sistematik biçimde entegre edilmesi; bireylerin imgelerin üretim koşullarını, dağıtım mekanizmalarını ve söylemsel işlevlerini sorgulayabilme kapasitesinin güçlendirilmesi önerilmektedir (Öztürk, 2001). Kurumsal/yönetişim düzeyinde, algoritmik şeffaflık standartlarının geliştirilmesi, platform sorumluluk mekanizmalarının güçlendirilmesi ve Avrupa Birliği'nin DSA örneğinde görüldüğü gibi düzenleyici çerçevelerin genişletilerek küresel ölçekte koordine edilmesi önerilmektedir (Pasquale, 2015). Küresel/uluslararası ilişkiler düzeyinde ise deepfake ve manipülatif yapay zekâ içeriklerine karşı uluslararası doğrulama ve işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesi, dijital diplomasi kapasitesinin güçlendirilmesi önerilmektedir.

Ali Öztürk'ün Antik Yunan'dan başlayarak Doğu-İslam düşüncesi ile modern ve postmodern filozoflarla eleştirel bir diyalog içerisinde geliştirdiği bu kuram, güncel literatürde beliren çeşitli yaklaşımlarla güçlü paralellikler taşımaktadır. Kuramın, kendisinden sonraki teorik ve teknolojik gelişmelere olan yakınlığı ile geleceğe yönelik öngörü kapasitesi son derece kayda değerdir. Türkiye'de henüz erken bir dönemde temelleri atılan ve günümüzde artan dijitalleşme tartışmalarına kaynaklık edebilecek bu özgün yaklaşım, örneğin Nida-Rümelin ve Weidenfeld'in (2018) kavramsallaştırdığı "dijital hümanizm" perspektifiyle de belirgin biçimde örtüşmektedir. Teknolojiyi reddetmek ya da geçmişi idealize etmek yerine, dijital dönüşümü insan onurunu, özerkliğini ve eleştirel bilincini merkeze alarak yeniden biçimlendirmek. İmajoloji kuramı bu perspektifin sosyal bilimler için işlevsel bir analitik karşılığını sunmaktadır.

Çalışmanın kavramsal/kuramsal niteliği bazı sınırlılıkları da beraberinde getirmektedir. Gelecekteki araştırmaların, burada geliştirilen dört imajolojik kavramı anket, görüşme veya deneysel tasarımlar aracılığıyla ampirik olarak sınaması, farklı toplumsal ve kültürel bağlamlarda —özellikle Batı-dışı toplumlarda— karşılaştırmalı biçimde test etmesi ve yapay zekâ yönetişimine ilişkin somut politika önerilerini vaka analizleriyle derinleştirmesi önerilmektedir. Sonuç olarak bu çalışma, dijital çağın toplum, yönetim ve küresel ilişkiler boyutlarındaki en temel sorununu şu soruyla özetlemektedir: Dijital çağda gerçekten kim olduğumuzu ve nasıl yönetildiğimizi biz mi belirleyeceğiz, yoksa bizi çevreleyen imgeler mi? İmajoloji kuramı, bu soruyu sormaya ve olası yanıtlarını eleştirel biçimde değerlendirmeye davet eden bütüncül bir entelektüel kaynak sunmaya devam etmektedir.

Yapay Zekâ Kullanım Bildirimi (AI Declaration / Disclosure)

“Metnin akademik dil düzenlemesi, çevirisi ve cümle yapılarının akıcılığının sağlanması aşamalarında yapay zekâ desteği alınmıştır. İçeriğin özgünlüğü ve tüm sorumluluğu yazar aittir.”

KAYNAKLAR

- Althusser, L. (1971). Ideology and ideological state apparatuses. In L. Althusser, *Lenin and philosophy and other essays* (B. Brewster, Trans., pp. 127–186). Monthly Review Press.
- Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and simulation* (S. F. Glaser, Trans.). University of Michigan Press. (Özgün eser 1981’de yayımlanmıştır.)
- Beller, M., & Leerssen, J. (Eds.). (2007). *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters*. Rodopi.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40.
- Carr, N. (2010). *The shallows: What the internet is doing to our brains*. W. W. Norton & Company.
- Castells, M. (2000). *The rise of the network society* (2nd ed.). Blackwell Publishers.
- Ceruzzi, P. E. (2003). *A history of modern computing* (2nd ed.). MIT Press.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company.
- European Parliament & Council of the European Union. (2022). Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). *Official Journal of the European Union*, L 277, 1–102.
- Gorwa, J. (2019). The platform governance triangle: Conceptualizing the informal regulation of online content. *Information, Communication & Society*, 22(6), 850–871.
- Hall, S. (Ed.). (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage Publications.
- Kaya, S. (2026). Sosyal bilimlerde İmajoloji: Kuramsal ve epistemolojik bir çerçeve. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 7(2), 377–399. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.7.2.7>
- Kutluer, İ. (2003). *Medeniyet. TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 28, ss. 296–297). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Marx, K. (1993). *Ekonomi politüğün eleştirisine katkı* (S. Belli, Çev.). Sol Yayınları. (Özgün eser 1844’te yazılmıştır.)
- Morozov, E. (2011). *The net delusion: The dark side of internet freedom*. PublicAffairs.
- Negroponte, N. (1995). *Being digital*. Knopf.
- Neubauer, B. E., Witkop, C. T., & Varpio, L. (2019). How phenomenology can help us learn from the experiences of others. *Perspectives on Medical Education*, 8(2), 90–97. <https://doi.org/10.1007/s40037-019-0509-2>
- Nida-Rümelin, J., & Weidenfeld, N. (2018). *Digitale Humanismus: Eine Ethik für das Zeitalter der künstlichen Intelligenz*. Piper Verlag.
- O’Reilly, T. (2005). *What is Web 2.0? Design patterns and business models for the next generation of software*. O’Reilly Media.
- Öztürk, A. (2001). *İmajoloji: Bir disiplin denemesi* (Yayımlanmamış tez). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Öztürk, A. (2008). *İmajoloji: Yeni bir disiplin denemesi*. Edim Yayınları.
- Öztürk, A. (2013). *İmajoloji*. Elis Yayınları.
- Öztürk, A. (2022). Yeni İnsan Biçimleri ve Yeni Eğitim Modellerinin Krizi: Bir İnsan mı Yaratmak, Yoksa Yaratık mı? *Sosyolojik Divan Dergisi*, 20, 125–139.
- Öztürk, A. (2018). İmajoloji disiplini bağlamında meta-epistemolojik analiz: Küll-i usul kritik modeli ve Batı-ımgeci metodolojinin çıkması. *APIEC-Academic Platform Journal of Education and Change*, 1(2), 45–56.
- Öztürk, A. (2019). Şehir imajolojisi bağlamında Doğu-İslam şehirleri ve Batı şehirlerinin mukayesesi. *TYB Akademi*, 27, 223–248.
- Öztürk, A. (2020). Siber küresel: Nano-insan, sanalite toplumu ve diji-topluluklar (Qua-post pandemi sonrası dünya). *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 5(10), 43–66.
- Öztürk, A. (2023). Digital-awareness age and foam consciousness cycle: A model essay on the new form of consciousness. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 4(3), 1–22. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.4.3.4>
- Öztürk, A. (2023b). Dijitalleşme-Yapay Zeka ve İslam Dünyasının Yeni Krizi. *Din Hukuk ve Teknoloji*, ss. 117–127.
- Öztürk, A. (2023). Psikoloji ve Metabolizma. *TURKISH JOURNAL OF HEALTH AND SPORT (TJHS)*.
- Öztürk, A. (2020). The diji-image age and the issue of genericization of truth in the context of comparative religion. *İlahiyat Studies*, ss. 185–211.
- Öztürk, A. (2025). Pet-based family model as a global new family form: A qualitative study. *Human Arenas*.
- Öztürk, A. (2024). Batı-dışı toplumlarda Batının politik dış güçleri (Olgular, algılar, kaygılar bağlamında bir yaklaşım). *Sosyologca*, (27).
- Öztürk, A. (2025). *Medeniyet ve Sosyoloji*. Elis Yayınları.
- Öztürk, A. (2025). *Arayüz Matematiksel Zaman Dinamikleri* (Medeniyet ve Sosyoloji) Elis.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the internet is hiding from you*. Penguin Press.
- Pasquale, F. (2015). *The black box society: The secret algorithms that control money and information*. Harvard University Press.
- Prior, L. (2003). *Using documents in social research*. Sage Publications.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Ritzer, G. (1993). *The McDonaldization of society*. Pine Forge Press.
- Sloterdijk, P. (2004). *Sphären III: Schäume*. Suhrkamp.
- Śrnick, N. (2016). *Platform capitalism*. Polity Press.
- Sulaiman, K. U. (2016). Civilization: History, description, characteristics and importance. *Journal of Education and Social Sciences*, 5(3), 28–38.
- Sunstein, C. R. (2017). *#Republic: Divided democracy in the age of social media*. Princeton University Press.
- Turkle, S. (1995). *Life on the screen: Identity in the age of the internet*. Simon & Schuster.
- Twenge, J. M. (2017). *iGen: Why today’s super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy—and completely unprepared for adulthood*. Atria Books.
- van Dijck, J. (2013). *The culture of connectivity: A critical history of social media*. Oxford University Press.
- Williamson, J. (1978). *Decoding advertisements: Ideology and meaning in advertising*. Marion Boyars.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. PublicAffairs.